

Czeglédi Pál

Klasszikus liberalizmus, demokratizálódás és gazdasági növekedés: hipotézis a Lipset-hipotézisről

Ösztönzi-e a gazdasági fejlődés a demokrácia kialakulását, ahogyan azt a Lipset-hipotézisként elhíresült állítás mondja? A tanulmány szerint a Lipset-hipotézis érvényesüléséhez elegendő, ha egy ideológiai és egy technológiai feltétel teljesül. Az ideológiai az, hogy a politikai programalkotó ideológia a klasszikus liberalizmus legyen, amelynek az a sajátossága, hogy a demokráciával szembeni ellenszenvet kombinálja a gazdasági és a polgári szabadság pozitív megítélésével. A technológiai feltétel pedig az, hogy az adott ország technológiai vezető pozícióban legyen, mert ekkor a gondolatok szabad piaca által ösztönzött innováció nélkül nincs gazdasági növekedés. A paneladatokon végzett logit regressziók azt mutatják, hogy a 20. század elejét megelőző időszakban a nagyobb jövedelem növeli a demokratikus irányú átmenet valószínűségét, de utána már nem. A magyarázat az, hogy a Nyugat országában a 20. század elejéig fennállt a két feltétel, de a 20. század eleje után potenciálisan demokratizálódó országokra már nem.

Journal of Economic Literature (JEL kódok): D70, O11, O43

Kulcsszavak: klasszikus liberalizmus, demokrácia, gazdasági növekedés, Lipset-hipotézis

*„European liberty had been born in unique, perhaps unrepeatable, circumstances, at a time when both the intellectual and the material conditions for it were exceptionally propitious.”
(Pipes 1955:383)¹*

Ösztönzi-e a gazdasági fejlődés a demokratikus átalakulást? – az erről a kérdéstről szóló vita nem új, még a közgazdaságtanban sem. Ennek ellenére a közgazdászok válasza még mindig bizonytalan. Jones (2015) például a gazdasági növekedés tényeit áttekintő tanulmányában – a nagy mennyiségű ezzel foglalkozó irodalom ellenére – nyitva hagyja ezt a kérdést, és az intézmények gazdasági fejlődéssel való összefüggésének tágabb kontextusába helyezi: „A ... különféle bizonyítékok alapján viszonylag világos az, hogy »az intézmények számítanak«. De mennyire fontosak ezek az intézmények, és hogyan változnak az intézmények? A demokrácia segíti elő a gazdasági növekedést, vagy a demokrácia a tipikus eredménye a gazdasági növekedésnek?» (*ibid.*:72). E tanulmányban ez utóbbi kérdésre koncentrálok.

Czeglédi Pál a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Karának docense. E-mail: czegledi.pal@econ.unideb.hu.

¹ Idézi: Lipset (1959:103).

Azt az állítást, hogy a gazdasági fejlődés ösztönzi a demokratizálódást Lipset (1959) után Lipset-hipotézisnek, esetleg Arisztotelész-Lipset-hipotézisnek, vagy tágabban értelmezve modernizációs hipotézisnek (Barro 2015:927) nevezik a közgazdasági szakirodalomban². Maga Lipset (1959:103) sem vetette el azonban azt a lehetőséget, hogy mindaz a tapasztalat, amely alapján ezt a tézist megfogalmazta – vagyis a Nyugat nagyrészt 19. századi története – egyedi, s a Nyugaton kívül a tézis nem igaz. Congleton (2004, 2011) azon meglátásából indulva ki, hogy a demokratizálódás a technológiai és ideológiai környezettől függ, amellel érvelek, hogy ez valóban így van.

A hipotézisem az, hogy a Lipset-hipotézis ideológiai és technológiai meglétére vonatkozó feltételt teljesíti egyrészt a klasszikus liberális ideológia, amely pozitívan értékeli, de nem tekinti abszolút célnak a demokráciát, másrészt a viszonylagos technológiai fejlettség, ami miatt a gondolatoknak a demokrácia által biztosított szabad piacára szükség van a gazdasági fejlődéshez. A Nyugat 19. századi tapasztalata abban egyedi, hogy ez a két feltétel egyszerre volt meg. A 20. század kezdetétől azonban – a klasszikus liberalizmus hanyatlásával, illetve a Nyugat és a többiek közötti technológiai szakadék megnövekedésével – a demokratizálódás lehetősége azokban az országokban merült fel, amelyek le voltak maradva technológiailag, vagy egyáltalán nem a klasszikus liberalizmus volt a meghatározó ideológiájuk. A gazdasági növekedés demokratizálódást ösztönző hatása ezzel megszűnt.

Az állítást panel adatokon végzett fix hatású logit regressziókkal teszteltem. E vizsgálatok fő kérdése az, növeli-e a demokratikus irányú átmenet valószínűségét a nagyobb jövedelem, ha az időben állandó országspecifikus hatásokat kontrolláljuk. A regressziók azt mutatják, hogy míg 1920 előtti adatokon a válasz „igen”, az 1920 utániakon a válasz „nem”, ami azt jelenti, hogy e módszer nem tudja elvetni a fenti hipotézist.

A tanulmány szerkezete az imént kifejtett érvelést követi. A következő (2.) rész a Lipset-hipotézis irodalmát tekinti át. A 3. rész a tanulmány állítását fejt ki, vagyis azt, miért gondolhatjuk, hogy az ideológia és a technológia a Lipset-hipotézis feltétele lehet. A 4. rész elemzi a logit regressziók eredményeit. Végül megpróbálok mindebből néhány következtetést levonni.

A Lipset-hipotézis (modernizációs tézis)

A modernizációs tézis sokkal korábbról származik Lipset (1959) cikkénél. Már Tocqueville (1993/1835-1840:401) is azon a véleményen volt például, hogy „az általános jólét minden kormány szilárdságának kedvez, de különösen a demokratikus kormányénak”, s olyan állításként kezelte ezt, amelyet már ő előtte is számosan hangoztattak (*ibid.*:402). Nem kevésbé fontos tényező a „nép műveltsége” (*ibid.*:434), a vallás és a törvények jellege sem, de mind közül kétség kívül az „erkölcsöket” tartja a legfontosabbnak

Az, hogy mégis Lipset-hipotézisnek hívjuk ezt az állítást, talán annak köszönhető, hogy Lipset (1959) fogalmazta meg először koherensen és a modern közgazdaságtan számára is emészthetően, s nem utolsósorban adatokkal alátámasztva azt az Arisztotelésztől származó feltételezést, miszerint „a politikai formák és a társadalmi struktúra között” (*ibid.*:103)

² A 2. részben Przeworski és Limongi (1997) alapján különbséget teszek majd a modernizáció és a Lipset-hipotézis között. De mivel a legtöbb szerző nem teszi ezt meg, az általános tanulságok megfogalmazásánál szinonimaként használok a két fogalmat.

kapcsolat van. *Lipset (1959)* a (jövedelemmel közelített) vagyont, a képzettséget, és az iparosítást nevezte meg a demokrácia előfeltételeként, arra az érvelésre alapozva, hogy az előbbi három változóval leírt fejlődés a demokratikus vitával szemben toleránsabbá tesz, majd végül is olyan „szekuláris politikai kultúrához” (*ibid.*:89) vezet, amely egyfelől legitimálja a demokrácia intézményeinek gyakorlatát, másfelől stabilá is teszi azt. *Lipset (1959)* azonban nem azt a következtetést vonta le, hogy az előfeltételek szükségszerűen vezetnek a demokrácia kialakulásához, s nem zárta ki azt a lehetőséget, hogy a 19. századi Nyugat-Európában egyedi jelenségek játszódtak le, ahogy e tanulmány mottója is jelzi.

A közgazdászok által Lipset-hipotézisnek vagy modernizációs tézisnek nevezett állítás tehát a demokrácia és gazdasági fejlődés közötti okozati viszony irányára vonatkozik, és azt mondja, hogy a gazdasági fejlődés az ok, a demokrácia pedig az okozat. Ennek modern, az ország-keresztmetszeti és a panel ökonometria számos eszközével dolgozó interpretációja az, hogy a képzettség és az egy főre eső jövedelem – mint a gazdasági fejlődés proxyjai – statisztikailag szignifikáns és ok-okozati kapcsolatban állnak a demokratikus intézmények valamilyen mércéjével.

Az állítás mögötti elmélet a hatékony intézmények elméletének egy verziója. Az elmélet alapelve szerint a „tulajdonjogok elosztását úgy választják ki, hogy az maximalizálja a tranzakciós költségeken felüli nettó vagyont” (*Allen 2013:399*), ahol a tulajdonjogokat adott cselekvés megtételére való jogosultságként kell értelmeznünk³. Értelmezésemben a Lipset-hipotézis ennek a megközelítésnek az alkalmazása, s azt mondja, hogy a demokratikus intézmények akkor alakulnak ki, amikor a korlátokat adottnak véve és a tranzakciós költségekkel is számolva, azok maximalizálják a szereplők vagyont.

A Lipset-hipotézis szerint tehát a demokrácia kialakulása egy korlátok között hozott vagyonmaximalizáló társadalmi döntés eredménye. *Paldam és Gundlach (2008)* interpretációjában ez azt jelenti, hogy a jövedelem és az iskolázottság növekedése megnöveli a demokratikus intézmények iránt támasztott keresletet, mert megváltoztatja a demokratikus és diktatórikus kollektív döntés közötti átváltást azáltal, hogy a diktatórikus döntés költségét jobban megemeli, mint a demokratikus döntését. Ehhez hasonló, de sokkal általánosabban alkalmazható elméleti keretet írnak le *Djankov és szerzőtársai (2003)* is. Az ő modelljükben a társadalom az állami és a magán járadékvadászat társadalmi költsége által meghatározott átváltással szembesül, s a feltevés szerint azt az intézményi mixet választja, amely minimalizálja a kétféle költség összegét, adottnak véve az állampolgári tőke (civic capital) által meghatározott intézményi lehetőségek határa görbét.

Szilárd empiria támasztja alá a Lipset-hipotézist. Az empirikus kutatások egyik kiindulópontja *Glaeser és szerzőtársai (2004)* cikke, amely azzal érvel az intézmények

³ Erről bővebben ír *Czeglédi (2015)*.

elsődlegességét hirdető eredmények ellen⁴, hogy az intézmények olyan mérőszámain alapulnak, amelyek nem az intézményeket – tehát nem a cselekvés korlátait – mérik, hanem a politikai döntések eredményét. Máshol azt is megmutatják (*Gleaser és szerzőtársai 2007*), hogy a demokrácia működéséhez humán tőkére van szükség. Ehhez hasonlóan *Paldam és Gundlach (2008)* is az „intézmények elsődlegességét” valló, illetve a „kritikus fordulópontok” szerepét hangsúlyozó elmélet riválisának tekintik a Lipset-hipotézist, amit ők a „nagy átalakulásnak” nevezett folyamat elmélete részeként kezelnek. Eredményeik erős alátámasztását adják a Lipset-hipotézisnek, amit több különböző vizsgálattal (*Paldam 2007, Paldam–Gundlach 2012*) is kiegészítettek. *Paldam (2007)* például szintén a Lipset-hipotézist megerősítő empirikus eredményekre jut. *Paldam és Gundlach (2012)* a rövid- és középtávú hatásokat hasonlítják össze a hosszú távúakkal, és hosszú távon csak a Lipset-hipotézis által megfogalmazott okságot tudják kimutatni, míg a fordított – tehát a demokráciától a gazdasági fejlődés felé futó – okságot csak a rövid távú (3 éves) adatokban találják.

Számos más szerző jut ezekkel egybevágó eredményekre, és ad megerősítést a Lipset-hipotézisnek. Így tesznek például *Murtin és Wacziarg (2014)* is, akik történelmi iskolázottsági adatokat és új ökonometriai módszert használva jutnak majdnem ugyanarra: nagyon „gyenge bizonyítékot” találnak csak a demokrácia felől a fejlődés irányába mutató okságra, annál erősebbet az ellenkező irányúra. *Faria és szerzőtársai (2014)* jobb becslési eljárást alkalmazva és a gazdasági szabadságot független változónak tekintve szintén alátámasztják a modernizációs hipotézist, megmutatva, hogy ötéves periódusokat vizsgálva az iskolázottság és az egy főre eső jövedelem előre jelzi a demokrácia mértékét. Történelmi, illetve ötvenöt évet átívelő adatokat használva *Barro (2015)* is azt találja, hogy a humán tőke és az egy főre eső jövedelem előre jelzi a demokráciát és a jogrend minőségét.

Az intézmények elsődlegességét hangsúlyozó nézettel folytatott vitától eltekintve, és csak a Lipset-hipotézis irodalmára koncentrálva is találunk fontos vitakérdéseket. Az egyik ilyen, hogy helyes-e idődummykat és országdummykat is egyszerre szerepeltetni egy olyan változó – a demokrácia különböző mércéinek – magyarázatában, amely csak ritkán és kicsit változik. Mindkét fixhatás szerepeltetése ugyanis alig hagy meg valamit a kérdéses változó országok közötti és időbeli változékonyságából, amit a többi változóval magyaráznia lehetne (*Gundlach–Paldam 2008*). *Barro (2015:928–931)* sem tartja jónak azt, amikor viszonylag rövid időtávú – néhány évtizedes – adatokon fix hatású panelbecslést alkalmazunk, s az ebből származó technikai problémáknak tulajdonítja, hogy ezzel a módszerrel ő sem találja nyomát a Lipset-hipotézisnek.

További bizonytalan pont a Lipset-hipotézis, illetve a modernizációs tézis értelmezése. Egyrészt, nem teljesen világos, milyen intézményekre vonatkozik a (hipo)tézis. Jóllehet

⁴ A modernizációs tézist általában úgy értelmezik, hogy az az intézményi közgazdaságtan központi jelentőségű állítást vitatja, amely szerint az intézmények „uralkodnak” (*Rodrik és szerzőtársai 2004, Acemoglu–Robinson 2013*), azaz az intézmények – a politikai intézményeket is beleértve – okozzák a gazdasági fejlődést. De logikailag a Lipset-hipotézis nem zárja ki azt, hogy a demokrácia növekedésserkentő hatású, sőt a demokrácia–gazdasági fejlődés összefüggés egyéb értelmezéseit sem feltétlenül (*Gedeon 2009*), csak az *Acemoglu és Robinson (2013)* könyvében összefoglalt elméleti és empirikus eredményekkel áll élesen szemben. E szerzők elméletében a politikai intézmények jelentik a kiindulópontot, mert – állítják – ezektől függenek a gazdasági intézmények, és végül is a gazdasági teljesítmény. Nem meglepő tehát, hogy *Acemoglu és szerzőtársai (2014, 2015)* kritizálják legerősebben a Lipset-hipotézist alátámasztó eredményeket. *Acemoglu és szerzőtársai (2008)* nem találnak Lipset-típusú összefüggést a második világháború utáni adatokban, s újabb tanulmányaikban is (*Acemoglu és szerzőtársai 2014, 2015*) általában arra az eredményre jutnak, hogy a demokrácia igenis okozza a gazdasági növekedést, illetve az intézmények számitanak, nem a humán tőke. *Alfonso-Gil és szerzőtársai (2014)* szintén azt mutatják meg, hogy a végrehajtó hatalom korlátaival mért polgári szabadság megnövekedése pozitív hatást gyakorol az 1850 és 2010 közötti periódusra vonatkozó gazdasági növekedésre.

általában a demokrácia szintjének mutatóit szokás használni, számos kutató szélesebben értelmezi ezt. *Gundlach és Paldam (2008:68)* szerint a „fejlődés okoz mindent”, így az empirikus elemzésben függő változóként nemcsak a demokrácia, hanem a korrupció egy mutatóját is használják. *Barro (2015:927)* ki is mondja, hogy „[a]z Arisztotelész-Lipset-hipotézis kiterjeszhető a demokrácián túl az intézményi minőség mércéire is, beleértve a jogrend (és a joguralom) fenntartásának mutatóit”.

Másrészt, a modernizációs és a Lipset-hipotézis értelmezését nehezíti, hogy a modell specifikációja sem egyértelmű. A legtöbb szerző a demokrácia szintjét tekinti függő változónak, *Barro (2015:928)* a demokráciamutató növekedési rátáját, míg *Przeworski és Limongi (1997)* a demokratikus és autokratikus intézményrendszer közötti átmenet valószínűségét. Az átmeneti valószínűségekkel dolgozó megközelítés lehetővé teszi számukra, hogy a specifikáció szempontjából is különbséget tegyenek a modernizációs tézis és a Lipset-hipotézis között. Utóbbi szerintünk általánosabb és csak annyit jelent, hogy a gazdag országok demokratikusabbak, míg a modernizációs tézis azt jelenti, hogy a nagyobb jövedelem rezsimváltást idéz elő.

Bizonytalanságot jelent az is, hogy a Lipset-hipotézis érvényességét fontos részmintákon nem sikerül igazolni. *Barro (2015:931–934)* az imént említett technikai problémáknak tulajdonítja, hogy a hosszabb, 1870-től kezdődő mintán igazolni tudja a Lipset-hipotézist fix hatásokkal is, de a rövidebb, 1970-től kezdődő mintán nem. Ezzel összecseng *Paldam és Gundlach (2012)* azon előbb említett eredménye, hogy a Lipset-hipotézist egyértelműen a hosszabb távú mintán tudták kimutatni. De nemcsak az időtáv, hanem a földrajzi és politikai különbségek alapján képzett részmintákon végzett vizsgálatok eredményei is kétséget ébresztenek afelől, hogy a Lipset-hipotézis univerzális összefüggés. *Cervellati és szerzőtársai (2014)* arra mutatnak rá, hogy míg a gyarmati sort meg nem élt országok esetén a gazdasági fejlődés demokráciára gyakorolt hatása pozitív, a volt gyarmatok esetén negatív. *Idzalika és szerzőtársai (2015:8)* az OECD és a nem OECD országok között tesznek különbséget, s csak az OECD csoport tagjai között tudják kimutatni, hogy a nagyobb jövedelem növeli a demokrácia szintjét.

Az informális, kulturális tényezők kezelése sem egyértelmű. Maga *Lipset (1959:89)* fontos szerepet szánt a szekuláris politikai kultúrának, és más kulturális tényezők szerepét is hangsúlyozza (*Lipset 1994:3–7*), a kulturális hipotézist *Paldam és Gundlach (2012)* mégis a Lipset-hipotézis alternatívájaként kezelik, és szignifikánsnak is találják a protestánsok és moszlimok népességén belüli arányát. Ezzel szemben *Inglehart (2000)* elméletében a gazdasági fejlődés és a demokrácia közötti kapocs a kultúra, és ennek megfelelően szoros korrelációt mutat ki az önkifejezés *World Values Survey*-ből számolt szintje és a demokrácia *Freedom House* által számolt szintje között 63 ország keresztmetszetében.

Kultúra helyett az ideológia szerepét emeli ki *Congleton (2004, 2011:161–183)*, amikor a medián szavazó modelljét használva rámutat, hogy a gazdasági érdekcsoportok felemelkedése kevés lett volna a 19. századra jellemző alkotmányos átalakuláshoz. A kereskedelem fellendülésének, a technológiai változásnak és a háborús költségek megnövekedésének köszönhetően a parlament hatalma növekedett⁵, de új ideológia nélkül ez nem lett volna

⁵ *Pincus és Robinson (2014) újraértékeli a király és a parlament 1688 után kialakult új viszonyának North és Weingast (1989) által adott klasszikus elemzését, amelynek a következtetését nem vetik el, de rámutatnak, hogy e viszony megváltozásához a whig ideológiára is szükség volt.*

elég a választójog átalakulásához, hiszen a medián szavazónak nem feltétlenül áll érdekében a szavazati jog kiterjesztése.

Nem teszek kísérletet arra, hogy az imént felsorolt vitás kérdések mindegyikét vizsgáljam, csak az utolsó két problémára, az informális tényezők szerepére és a részminták kérdésére koncentrálok – úgy, hogy a két kérdés tárgyalását összekapcsolom. Nem technikai problémának tekintem tehát azt, hogy a Lipset-hipotézis bizonyos időtávon, illetve bizonyos országcsoportok mintájában nem érvényesül. A hipotézisem szerint okunk van azt gondolni, hogy a modernizációs tézis nem áll fenn mindenfajta ideológiai és technológiai környezetben. Ez segít megmagyarázni azt, hogy annál jobban kimutatható a Lipset-hipotézis, minél hosszabb távú és minél „nyugatibb” mintát vizsgálunk.

Klasszikus liberalizmus, lemaradás és demokratikus átmenet

Az, hogy a Lipset-hipotézis csak akkor áll fenn, ha a gazdasági növekedést ideológiai és technológiai változások idézik elő, a politikai intézményi változás medián szavazó típusú modelljéből következik. *Congleton (2004)* megmutatja, hogy a medián szavazó modellje szerint önmagában a jövedelem növekedése nem implikál választási reformot, azaz a szavazati jog kiszélesítését. A gazdasági növekedésnek a választási reformra gyakorolt hatása tehát *Congleton (2004, 2011:141–183)* szerint közvetett kell, hogy legyen: az egyik csatornája az ideológia megváltozása, a másik a technológia megváltozása. Ebből kiindulva *Congleton (2011:573–590)* a demokrácia és a gazdasági növekedés között oda-vissza hatást, illetve fokozatos fejlődést feltételez és mutat ki Nyugat-Európa néhány országára.

Vannak azonban érvek amellett, hogy ez a megfontolt haladás a Nyugat fejlődésére volt csak jellemző. *Tridimas (2012:655–657)* például, *Congleton (2011)* könyvét értékelve, három ilyen érvet sorol fel. Egyrészt, a demokrácia melletti érveket meggyengítették a „fejlesztő diktatúrák” (anyagi) sikerei. Másrészt, a Nyugaton kívül a demokráciáért folytatott küzdelmet nem örökletes monarchiák és parlamentjeik által meghatározott politikai környezetben kell(ett) megvívni, hanem diktátorokkal szemben⁶. Harmadrészt, a demokráciának csak egy része a választás, illetve az arra való jog széles köre. Jól tudjuk, hogy számos modern diktatúrákban hatalmas részvételi aránnyal zajlanak „választások”.

Az alábbiakban ezeket az érveket kiegészítem azzal az állítással, hogy a klasszikus liberalizmus mint meghatározó ideológia és a technológia relatíve magas szintje a feltétele a Lipset-hipotézisnek. A klasszikus liberalizmus hanyatlása után vagy technológiai lemaradás esetén a Lipset-hipotézis teljesülését nincs okunk feltételezni.

⁶ *Tullock (2001:141)* „tippje” az, hogy a jelenlegi átmeneti diktatúrák örökletes királysággá fognak átalakulni, nem demokráciává. *Tridimas (2012)* második kifogásához hasonló következtetésre juthatunk a diktatúra és az örökletes monarchia közötti feltárt különbségek alapján (*Tullock 2001:146–152*), eszerint ugyanis a diktátorok jobban aggódnak amiatt, hogy a demokratikus kormány utólag felelősségre vonja őket, mint a királyok, akiknek az utódjuk szó szerint az utódjuk.

A klasszikus liberalizmus szerepe a demokrácia–gazdasági növekedés összefüggésben

A 19. század gazdasági növekedését végeredményben egy olyan új ideológia megjelenése eredményezte (McCloskey 2010:366–419), amely megmutatta, hogy a szabad emberek felső irányítás nélküli együttműködéséből nem – rossz értelemben vett – anarchia származik, hanem (spontán) rend. Az új ideológia a politikai és a gazdasági szférában is a „központ”, az erős uralkodó szükségtelenségét hangsúlyozta, így a politikai és a gazdasági szabadság eszméje ugyanannak a gondolatrendszernek, a klasszikus liberalizmusnak a szerves része volt. Az Adam Smith-féle természetes szabadság (Smith 2011/1776:227) intézményrendszere nem tesz különbséget a gazdasági és egyéb – elsősorban a polgári – szabadságok között. De ennek az ideológiai áramlatnak része volt a politikai szabadság követelése is (Congleton 2011:242–261).

A klasszikus liberalizmus tehát egy olyan „vastag” szabadságkonceptiót képvisel, amelyben a gazdasági szabadság nem válik el a többi szabadságtól (Brennan–Tomasi 2012:115–119). A klasszikus liberális gondolkodók koherens elméleti rendszerré szervezték a szabadság melletti érveket, függetlenül attól, hogy gazdasági vagy polgári szabadságról van szó, s ezért e gondolatrendszer több, egyébként különböző célokért lobbizó érdekcsoportot is képes volt összefogni. Ennek eredményeként a klasszikus liberalizmus a 19. század meghatározó, programadó ideológiájává vált.⁷

A Nyugat demokratizálódásának ideológiai hátterét adó klasszikus liberalizmusra azonban szkeptikus demokráciaszemlélet jellemző (Butler 2015:58). Ez egyrészt azt jelenti, hogy bár a klasszikus liberálisok egyértelműen demokráciapártiak voltak, komoly fenntartásaik is voltak a demokráciával szemben. Nem a maximális demokráciát tartották a lehető legjobbnak. Egyfelől, Congleton (2011:221–265) egyértelműen alátámasztja azt, hogy a klasszikus liberális gondolkodók és a klasszikus liberális filozófia hatása alatt cselekvő politikusok támogatták a szavazati jog és a polgári szabadságjogok kiterjesztését. Sikerük pedig főként annak köszönhető, hogy az ideológiai érdekből és az anyagi érdekből cselekvő lobbicsoportok egymás szövetségeseivé tudtak válni. Ehhez a klasszikus liberális „ideológiai vállalkozók” szolgáltatták a szellemi alapot azzal, hogy filozófiájukban a szabadság mint legfőbb cél egyszerre jelentett gazdasági, politikai és polgári szabadságot. Így annak, aki az egyikért harcolt klasszikus liberális elvek alapján, a másikért is harcolnia kellett, ha konzisztens politikai álláspontot kívánt képviselni. Ennek következtében a gabonavámok és a rabszolgaság eltörlése, a szavazati jog kiszélesítése, a vallási türelem és az alapfokú oktatás ugyanannak a mozgalomnak a céljai voltak.

Másfelől, az is egyértelmű, hogy a klasszikus liberális gondolkodók – ahogy Director (1964:3–4) rámutat – nem voltak demokraták a szó modern értelmében; ez alól még az amerikai alapító atyák sem jelentettek kivételt (Munger 2005). Mukand és Rodrik (2015:22–23) a nyugati liberális demokrácia kialakulásának megértése szempontjából is elengedhetetlennek látják azt a tényt, hogy a klasszikus liberális gondolkodók nem a demokráciát pártolták, hanem a tulajdonjogok és a polgári szabadságjogok védelmét⁸. A

⁷ Hogy mekkora tekintély volt Adam Smith a korabeli politikai döntéshozók körében, mutatja az az anekdota (Roberts 2014:113–114, Rae 2012/1895:loc.7165), miszerint amikor Smith késve érkezett egy vacsorára, a többi vendég – az akkori (1787) miniszterelnök (William Pitt), két leendő miniszterelnök (William Grenville, Henry Addington) és egy vezető, rab-szolga-felszabadításért küzdő politikus (William Wilberforce) – felállt és állva is maradt, amíg Smith le nem ült, mondván: mindannyian az ő diákjai.

⁸ Igaz, szerintük (ibid:23) ez azért volt így, mert a klasszikus liberális gondolkodók mind nagy vagyonnal rendelkeztek.

klasszikus liberális filozófiában ugyanis egyértelműen elválik egymástól a szabadság mint legfőbb érték, és a demokrácia mint e cél elérésének egyik eszköze, mely eszköz könnyen ellenkező előjellel is felhasználható: a többség zsarnoksága (Tocqueville 1993/1835–1840:354–396; Röpke 1969/1933:96–97; Sennholz 2008/1956:71) tipikus klasszikus liberális fogalom⁹. Hayek (2011/1960), a klasszikus liberalizmus leghatásosabb újrafogalmazója, szintén világossá teszi ezt, amikor a „doktriner demokrata” és a 19. századi liberális nézeteit ütköztetve kifejti (*ibid.*:168–183), a liberalizmus fő célja az állam korlátozása, amelynek egy eszköze lehet a demokrácia¹⁰. A nagyobb demokrácia azonban nem mindig jelent nagyobb szabadságot. Éppen ezért, jóllehet „legalább két tekintetben mindig lehetséges kiterjeszteni a demokráciát: a szavazásra jogosult személyek körének megváltoztatásával és azon kérdések körének megváltoztatásával, amelyekről demokratikus folyamatban kell dönteni. Egyik tekintetben sem gondolhatjuk komolyan, hogy minden lehetséges kiterjesztés nyereséget jelent, vagy azt, hogy a demokrácia alapelvei azt követelik meg, hogy egyértelműen kiterjesszük” (*ibid.*: 169).

A demokrácia tehát eszközként jó lehet, de önmagában nem az. Önmagában csak addig kívánatos, amíg növeli az egyén szabadságát. A demokráciának ez az eszközjellege a hatalom korlátainak biztosításán kívül indokolható azzal is – ahogy Horpedahl (2011) megmutatja, vagy ahogy a 10. lábjegyzet Mises-idézetei sugallják –, hogy a kiterjedtebb demokrácia csökkenti a forradalom esélyét.

A klasszikus liberalizmusnak a demokráciához való ezen ambivalens viszonyát és az ebből következő hipotézist az 1. ábrán foglalom össze. Az ábra azt írja le, miként látja a demokrácia – vagyis a többségi elv minél kiterjedtebb alkalmazása – és a (gazdasági) fejlődés közötti döntési szituációt a klasszikus liberális ideológiájú politikai döntéshozó. Egyrészt, a demokrácia és a fejlettség között kapcsolat van, két ok miatt. A szabadság ugyanis, mint láttuk, egyszerre jelent gazdasági és polgári szabadságot is. A nagyobb szabadság tehát egyrészt növeli az erőforrások allokációjának hatékonyságát azzal, hogy nagyobb gazdasági szabadságot jelent, másrészt elősegíti az innovációt is azzal, hogy a gondolatok piacának szabadságát növeli. A demokrácia és a szabadság között azonban a kapcsolat nem monoton, s egy szint (D_m) után – a többség zsarnokságára figyelmeztető érvelésnek megfelelően – a nagyobb demokrácia kisebb szabadságot, s így alacsonyabb fejlettséget jelent.

Másrészt, a politikai döntéshozó (medián szavazó) a fejlődést és a szabadságot egyértelműen jónak tartja, míg a demokráciát nem – pontosabban, egy szint fölött csak

⁹ „Egyetlen konzervatív sem lehetne mélyebben meggyőződve a liberálisnál arról, hogy a tömeg soha nem lehet konstruktív, csak destruktív, és hogy a tömegek zsarnoksága a lehető legrosszabb, mert természeténél fogva az individualitás megértésének képessége még csak nem is pislákol benne” (Röpke 1969/1933:97, kiemelés tőlem – C.P.).

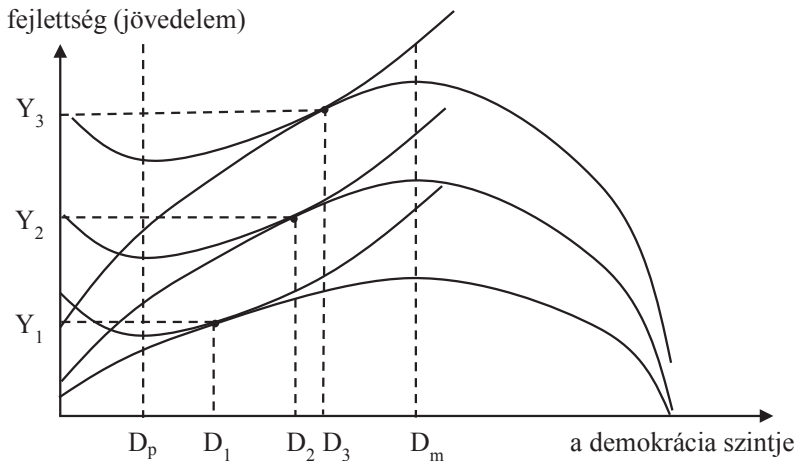
¹⁰ Hasonlóan fogalmaz Ludwig von Mises, a „liberalizmus utolsó lovagja” (Hülsmann 2007:1043) is, aki egyébként egyértelműen a demokrácia pártján állt, az amerikai libertariánusokkal is vitatkozva (*ibid.*: 859–860): „A liberalizmus célja egy olyan politikai alkotmány, amely megóvja a nyugodt társadalmi együttműködést és a kölcsönös társadalmi kapcsolatok progresszív elmélyítését. Fő célja az erőszakos konfliktusok, háborúk és forradalmak elkerülése, amelyek szükségszerűen szétzilálják az emberek társadalmi együttműködését és olyan primitív állapotok közé lökik őket vissza, amelyben minden törzs és politikai egység vég nélküli harcot folytat egymás ellen. Mivel a munkamegosztás zavartalan békét követel meg, a liberalizmus egy olyan kormányzati rendszer megalapozását tűzi ki célul, amely képes megőrizni a békét, azaz a demokráciát” (Mises 1998/1949:153, kiemelés tőlem – C.P.). Máshol Mises (1981/1922:61–62) azt is egyértelművé teszi, hogy a demokráciát nem önmagáért kell szeretnünk: „Az, hogy egy fejlett közösség állampolgára szabadnak és boldognak érzi magát a demokráciában, az, hogy magasabb rendűnek érzi minden egyéb kormányzati formához képest, és az, hogy kész arra, hogy áldozatot hozzon elérése és megőrzése céljából, ez, ismétlem, nem azzal a ténnyel magyarázható, hogy a demokrácia saját maga kedvéért szeretetre méltó” (*ibid.*:61, kiemelés tőlem – C.P.). A demokrácia funkciója ugyanis az „hogy békét teremtsen, és elkerülje az erőszakos forradalmakat” (*ibid.*:61), tehát „a demokrácia nemcsak nem forradalmi, hanem az a célja, hogy gyökerestől kiirtsa a forradalmat” (*ibid.*: 62).

kompenzáció ellenében hajlandó a demokrácia nagyobb mértékét elfogadni. Vagyis a medián szavazó hasznossági függvényében végeredményben két jószág van: a demokrácia foka és a fejlettség (jövedelem) szintje. E szavazó hasznossági függvénye szerint a nagyobb jövedelem mindig nagyobb hasznosságot jelent, a demokráciának azonban van egy olyan szintje, amely felett az már önmagában is rossz. Azt, hogy a demokráciát a klasszikus liberális gondolkodók általában csupán eszközként tartották jónak, úgy interpretálom, hogy a demokráciának a mediánszavazó preferenciája szerinti legjobb szintje (D_p) alacsonyabb, mint a szabadságot maximalizáló (D_m) szint.

Ezen kívül az 1. ábra azt illusztrálja, hogyan változik a jövedelem és a demokrácia szintje a technológiai változás hatására. A jobb technológia a demokrácia minden szintjén nagyobb termelést – azaz nagyobb egy főre eső jövedelmet – tesz lehetővé, de az új technológia mellett kialakult nagyobb munkamegosztás érzékenyebb is a szabadság elvesztésére és növekedésére. Ennek megfelelően a jobb technológia mellett a „termelési függvény” a D_m -mel jelölt érték mindkét oldalán meredekebb. Emiatt¹¹ a demokrácia keresett mennyisége növekszik, amikor javul a technológia, és ennek megfelelően növekszik a jövedelem is.¹² A Lipset-hipotézis érvényes.

1. ábra

A demokrácia optimális szintjének változása a technológiai változás hatására klasszikus liberális ideológiájú politikai döntéshozó mellett

A modell feltételeinek érvénytelensége

A modell tehát azt mondja, hogy a Lipset-hipotézis érvényesülésének a következő feltételei vannak: (1) A politikai döntéshozó az egyéni szabadságot a legfőbb jónak és a gazdasági

¹¹ Az ábrán a technológiai változásnak nincs „jövedelmi hatása”, aminek két oka van. Egyrészt – a 2. részben áttekintett eredményeknek megfelelően – valótlán lenne azt feltételezni, hogy a jövedelmi hatás negatív, tehát csökkenti a demokrácia kívánt szintjét, a pozitív jövedelmi hatás pedig a modell érvelését bonyolítaná feleslegesen. Másrészt, ahogy láttuk, Congleton (2004) is megmutatja, hogy ilyen jövedelmi hatás nincs a medián szavazó modellben.

¹² Az állítás algebrai levezetését a Függelék tartalmazza.

fejlődés feltételének tartja; (2) a polgári és a gazdasági szabadságot szét nem választhatónak gondolja, de (3) a demokráciát csak e kettő fennállását biztosító szükséges rosszként fogadja el. Az alábbiakban amellet érvelek, hogy e feltételek az első világháború után már nem álltak fenn. A magyarázatban annak is van szerepe, hogy a potenciálisan demokratizálódó országok technológiai értelemben lemaradtak a Nyugattól, de a legfőbb ok a klasszikus liberális ideológia hanyatlása.

A klasszikus liberalizmus hanyatlása az 1860-as években kezdődött, 1890 után drámaian felgyorsult, s az 1930-as években érte el a mélypontját – mondja *Davies (2006)*. Az általa ismertetett összetett folyamatból érdemes azt kiemelni, hogy politikai, kulturális és intellektuális is volt egyszerre. Politikai volt, mert a klasszikus liberális ideológiát képviselő politikai pártok elvesztették befolyásukat, illetve kulturális és intellektuális¹³ folyamat is, mert amíg a 19. század végéig a vezető értelmiségiek és a kulturális elit elkötelezetten klasszikus liberális nézeteket vallott, attól kezdve ellenszenvvel fordultak a „burzsoá, liberális társadalom” (*ibid.:19:00–20:00*) felé. Ez a folyamat azt jelentette, hogy a „haladás” értelmezése megváltozott: amíg addig az egyéni szabadság kiteljesedését jelentette, ezek után a haladás egyre inkább kollektivistá irányba tett elmozdulásként értelmeződött, azaz az olyan cselekvések körének kiterjedéseként, amelyek során „a társadalom mint egész tudatosan, a kollektív érdeket keresve hoz tudatos döntést” (*ibid.:26:00–27:00*).

A klasszikus liberalizmusnak a haladás ezen átértelmezéseként felfogott hanyatlása a modell mindhárom feltételét érinti. Az, hogy ez az ideológia az első világháborút követően megszűnt programalkotó gondolatrendszernek lenni, több gazdaságpolitikai területen is nyilvánvaló. A fejlődés és a szabadság kapcsolatába vetett hit megrendülése jól tükröződik a fejlődő országokhoz való hozzáállásban, amelyet az első világháború lezárása óta az egyéni jogok alárendelt szerepe jellemzett (*Easterly 2013:43–120*). Az egyéni jogok kiteljesedését csaknem azokkal azonos érvek alapján tartották a fejlődést kifejezetten akadályozó tényezőnek, amelyeket a második világháború utáni fejlesztő diktatúrák vezetői vallottak (*Sen 2003:231–250*).

Talán azt sem nagy merészség kijelenteni, hogy az első világháború után a gazdasági szabadságba vetett hit is jelentősen megrendült. Egyrészt, megváltoztak az állammal szembeni elvárások. Egyik látványos megnyilvánulása ennek az aranystandard-rendszer feladása. Szinte közhelynek számít ugyanis a kutatók körében, hogy az aranystandard visszaállítására tett erőfeszítések kudarca részben azzal magyarázható, hogy eltűnt e rendszer formális szabályait alátámasztó „ethosz” (*Selgin 2015:262–263*)¹⁴. *Yeager (1984)* az Osztrák-Magyar Monarchia és Oroszország példáján mutatja be, hogy az aranystandardhoz való tartozás – a Monarchiában a többség, Oroszországban egy szűk elit szemében – a civilizált világhoz való tartozás szimbóluma volt, s működése „19. századi értelemben vett liberális attitűdöt” (*ibid.:665*) feltételezett, amit a tömegdemokrácia ázott alá. Még talán a monetáris

¹³ Mivel Hayek (2011/1960) a jogállamot tekinti a szabadság alapkövének, számára a jogi pozitívizmus jelenti a legfontosabb és a leginkább romboló hatású irányzatot (*ibid.:342–366*), amelynek a doktrínái „csak az első világháború után nyerték el a leghatásosabb formájukat és fejtették ki azt a nagy hatást, amely Németország határain messze túlnyúlt” (*ibid.:347*).

¹⁴ *Selgin (2015)* rámutat, hogy az aranystandard visszaállításának első világháború utáni kudarcáért másrészt a központi bankok elterjedése volt okolható, amellyel együtt a központi bank kivonta magát azon magánjogi szankciók alól, amelyek a magánbankokat sújtották abban az esetben, ha megszegték a bankjegyek beváltására tett ígéreteiket. Ezzel az aranystandardot megalapozó elköteleződés hiteltelenné vált. Azt azonban nem magyarázza el *Selgin (2015)*, hogy a központi bankok elterjedése és hatalmuk kiterjedése miért ne lehetett volna az aranystandardot alátámasztó „ethosz” megrendülésének eredménye.

politika változásainál is nyilvánvalóbb az, hogy a két világháború között a „fiskális vallás” is megváltozott: a kiegyensúlyozott költségvetésre és az államadósság alacsony mértékére törekvő klasszikus megközelítést a keynesi elmélet és gyakorlat váltotta (*Buchanan–Wagner 2000/1977:10–55*).

A (2) feltevés érvényesülését tovább gyengíti, hogy a gazdasági szabadság és polgári szabadság egységébe vetett hit is elhalványodott. Ezen állítás indirekt alátámasztását adja az a tény, hogy a *Hayek (1991/1944:36–37)* éppen e nézet ellen hadakozva írta: „már legalább 25 évvel az előtt, hogy a totalitarizmus kísérlete valóságos fenyegetéssé vált, egyre inkább eltávolodtunk azoktól az eszméktől, amelyekre az európai civilizáció épült... Lassanként egyre inkább elhagytuk a gazdasági ügyletek szabadságát, amelyek nélkül a múltban sohasem létezett személyes vagy politikai szabadság... szinte fel sem ötlük bennünk a két dolog összefüggésének lehetősége. (...) Az individualizmusnak ma rossz csengése van, a kifejezést egoizmushoz és önzéshez kapcsolják”.

A gazdasági és a polgári szabadságjogok szétválasztásának lehetőségét növelte a technológiai lemaradás is. Az innováció-vezérelt gazdasági növekedéshez¹⁵ nemcsak a javak piacának szabadságára (gazdasági szabadságra) van szükség, de a gondolatok piacának (*Coase 1974*) a szabadságára (polgári szabadságra) is (*Coase–Wang 2013:188–203*). Ha azonban a gazdasági növekedést a technológiai lemaradás által lehetővé tett imitáció hajtja, ez nem igaz: a felzárkózáshoz elég lehet a gazdasági szabadság, mert a világ termelési lehetőségeinek határától távol a beruházásra való ösztönzés fontosabb, mint az új innovációk kiválogatódása (*Acemoglu és szerzőtársai 2006*). Ez pedig azt jelenti, hogy a polgári szabadság kiterjesztése mellett csak ideológiai érvek állnak, nem gazdaságiak, vagyis a nyugati demokratizálódásra jellemző klasszikus liberális koalíció nem valósítható meg.

Abból, hogy a haladás értelme megváltozott, s az egyre nagyobb egyéni szabadság helyett az egyre kiterjedtebb kollektív döntéshozatalként fogták fel, az is következik, hogy a demokrácia önmagában vett értékévé vált. 1914-re a klasszikus liberálisok is „megbékéltek” a demokratikus eszményekkel (*Mukand és Rodrik 2015:23*). A „demokratizmus liberalizmus alóli felszabadításának”¹⁶ köszönhetően „a demokráciának ugyanolyan nagy a megbecsülése jelenleg, mint amilyen a nacionalizmusnak volt a huszadik század első felében” (*Tullock 2001:154*).

Nem csoda, hogy a klasszikus liberális személetet továbbvivő történészek és filozófusok nézik a legkevésbé jó szemmel ezt a fejleményt, s fordulópontnak az első világháborút tekintik. *Raico (2010:38)* úgy fogalmaz, hogy az első világháború alatt „kezdte el a »demokrácia« azt jelenteni, amit ma is jelent – a kormánynak a formális többségi folyamatok által legitimált arra vonatkozó jogát, hogy az állampolgárok élete, szabadsága, és tulajdona felett akarátának megfelelően rendelkezzen”. Ezért, ahogy *Hoppe (2010:77)* mondja, „[k]lasszikus-liberális [sic!] szemszögből a demokráciába való átmenetet visszalépésként kell értékelnünk”. Kevésbé sarkosan, de ugyanezt fogalmazza meg *Colombatto (2014:88)*

¹⁵ *Máté (2013)* megmutatja, hogy az OECD országokban az 1996 és 2007 közötti időszakot tekintve a teljes tényezőtermelékenység a legfontosabb forrása a gazdasági növekedésnek, és ahhoz – nem meglepő módon – a magas technológiai-intenzitású ágazatokban járul hozzá a legnagyobb mértékben.

¹⁶ *Hayek (2011/1960:348)* *Hans Kelsen* idézi mint a jogi pozitívizmus álláspontjának legfontosabb megfogalmazóját. Lásd a 13. lábjegyzetet.

is, amikor arra a következtetésre jut, hogy a nyugati világ ideológiáját jelenleg az első világháború által kiváltott ideológiai változás határozza meg, amelynek eredményeképpen az európai szabadságfelfogás szocialista irányba tolódott el.¹⁷

Az iménti állításokban rejlő értékítélet elfogadása nélkül is elfogadhatjuk azt az állítást, miszerint a demokráciáról vallott „mainstream” nézetek az első világháború környékén úgy változtak meg, hogy a demokrácia létjogosultságára és hasznaira vonatkozó érvek már nem a klasszikus liberális érveket tükrözték.

Mindez tehát azt jelenti, hogy a modell három fő feltétele a 20. században potenciálisan demokratizálódó országokra már nem állt fenn, egyrészt az ideológiai, másrészt a technológiai változások miatt. Az első világháború után tehát a modell szerint a Lipset-hipotézis fent vázolt mechanizmusa már nem érvényes.

Demokratikus irányú átmenetek és egy főre eső GDP

A Lipset-hipotézis ökonometriai vizsgálatai általában azt tesztelik, hogy a demokrácia szintje szignifikánsan pozitív kapcsolatban áll-e a gazdasági fejlettség valamilyen mércéjével. Ahogyan az az irodalom-áttekintésből is látszik, a pozitív kapcsolat sem jelent megnyugtató választ, hiszen a fordított okságra vonatkozóan is vannak jól megalapozott elméletek. Az egyik reakció erre természetesen a szofisztikáltabb ökonometriai apparátus használata, például Granger okságra vonatkozó tesztek alkalmazása (*Paldam–Gundlach 2012; Djezou 2014*).

Egy másik lehetőség – amelyet én próbálok itt követni – az, hogy nem a demokrácia szintjének mértékét tekintjük függő változónak, hanem a „demokratikus irányú átmeneteket”, tehát tulajdonképpen a demokrácia (autokrácia) szintjében tapasztalható pozitív irányú (a demokrácia felé vivő) változásokat. Másrészt, mivel a demokrácia szintjének mérése – s ezért a változás mérése is – számos problémát vet fel (*Cheibub és szerzőtársai 2010*), a demokratizálódás mértékének országok közötti összehasonlítását is elkerülhetjük azzal, ha a „demokratizálódás” vagy „autokratizálódás” megtörténteire koncentrálunk. Magyarán, a feltevésem szerint könnyebb azt megítélni, történt-e demokratikus vagy autokratikus irányú politikai változás, mint azt, mekkora volt ez a változás egy másik országban történt változáshoz képest, vagy azt, hogy az ország demokráciává vált-e¹⁸. Harmadrészt, így lehetővé válik, hogy különbséget tegyünk a modernizációs és a Lipset-hipotézis között (*Przeworski–Limongi 1997:156-157*), illetve a demokratizálódást nem kell az autokratizálódás tükörképének tekintenünk.

A demokrácia szintje helyett ezért a demokratikus, illetve autokratikus irányú átmenet megtörténtét jelző dummy változót használok függő változóként. A demokrácia szintjéhez képest tehát ez egy kétszeresen módosított változó. Egyrészt, nem a demokrácia szintjét, hanem a demokratikus irányba történt változást veszi figyelembe a Polity IV adatbázisra támaszkodva (*Center for Systematic Peace 2014*). Az adatbázisban a demokratikus irányú

¹⁷ Röpke (1960:2) is úgy emlékszik vissza, hogy „a liberalizmus nagy évszázada” – amelyben a gyerekkorát töltötte – 1914-ben véget ért.

¹⁸ Ezzel természetesen nem küszöböltük ki a Cheibub és szerzőtársai (2010:76–78, 90–97) által felvetett problémákat, de talán enyhítettük azokat. Ugyanakkor alternatív adatbázis használatát nem teszi lehetővé az, hogy az első világháború előttről azok nem tartalmaznak adatokat.

átmenet háromféle lehet (*Marshall és szerzőtársai 2014:35-36*), attól függően, hogy a -10 és +10 között mozgó, és a demokrácia, illetve autokrácia szintjét mérő skálán három éven belül milyen mértékű változás történt. A pozitív rezsimváltás azt jelenti, hogy a polity2 változó legalább három ponttal növekszik, de nem változik meg a rezsim típusa¹⁹. Kisebbségi demokratikus átalakulás akkor történik, amikor három és öt közötti értékkel változik meg a polity maximum három év alatt, és a rezsim típusa is átváltozik autokratikusból részben demokratikussá, vagy részben demokratikusból teljesen demokratikussá. Nagyobb demokratikus átalakulás pedig akkor történik, amikor legalább hattal megnövekszik a polity értéke maximum három év alatt, és a rezsim típusa is demokratikusabbá válik. Másrészt, nem teszünk különbséget a három típusú rezsimváltás között: az átmenet dummy mindhárom esetben 1 értéket vesz fel. A fentiekén kívül ennek oka az, hogy a háromfajta rezsimváltás közötti különbség önkényes; ez különösen a kisebbségi demokratikus átmenet és a pozitív rezsimváltás közötti átmenetre igaz, mert az a rezsimtípusok megkülönböztetésétől is függ, és a rezsimtípusok definíciója is önkényes.

Autokratikus irányú átmenetből szintén három típust különböztet meg a Polity IV adatbázis (*Marshall és szerzőtársai 2014:36*). Negatív rezsimváltásnak minősül a polity változó 2–5 pontos csökkenése, fordított rezsimátmenetnek a hat vagy annál nagyobb csökkenés, illetve az, ha összeomlik a központi hatalom, és külön értéket kap a politikai hatalom teljes összeomlása, amit az állam kudarcának neveznek²⁰.

Az első két kategóriát (amikor a regtransz változó -1-es vagy -2-es értéket vesz fel) tekintem autokratikus irányú átmenetnek, mert a politikai hatalom teljes összeomlása nem feltétlenül jelent sem demokratikus, sem autokratikus változást. Akár autokratikus, akár nem, a politikai hatalom összeomlása minden bizonnyal a gazdasági teljesítmény visszaeséséhez vezet, nagyon ritka kivétellektől eltekintve (például *Leeson 2014:170–210*), de nem azért, mert autokratikus vagy demokratikus, hanem azért, mert összeomlás.

Kétfajta bináris változót használok tehát a továbbiakban függő változóként. Az egyik a demokratikus irányú átmenet dummy, ami egyes értéket vesz fel akkor, amikor a regtransz változó értéke +1, +2 vagy +3, egyébként nulla. A másik az autokratikus irányú átmenet dummy, ami egyes értéket vesz fel akkor, amikor a regtransz értéke -1 vagy -2, egyébként nulla. Az átmenetek, a GDP és polity változó kapcsolatát illusztrálja a *Függelék 4. ábrája* Magyarország esetén keresztül.

A továbbiakban tehát a kérdés az, hogyan érinti az átmenetek valószínűségét az egy főre eső GDP. A 3. részben kifejtett érvelésem szerint a 20. század elejétől kezdve nem állnak fenn a Lipset-hipotézis számára kedvező feltételek, ezért a predikcióm az, hogy az ekkor kezdődő periódusban a nagyobb jövedelem nem növeli meg a demokratikus átmenet valószínűségét.

Kétfajta áttekintő ábrát mutatok be annak intuitív alátámasztására, hogy a 20. század elején valóban történhetett változás az egy főre eső jövedelem és a demokratizálódás kapcsolatában. A 2. ábra az adott évre elérhető egy főre eső GDP-k mediánját, illetve a demokratikus változáson átmert országok GDP-jének mediánját mutatja, az ezekre az adatsorokra illesztett regressziós egyenesekkel együtt. A medián – az utolsó 20 évtől

¹⁹ A rezsim típusa szintén a polity értéktől függ: autokrácia azt jelenti, hogy a polity értéke nem pozitív, a részleges demokrácia azt, hogy a polity értéke 1 és 6 között van, míg a teljes demokrácia azt, hogy a polity 7 és 10 között van (*Marshall és szerzőtársai 2014:35*).

²⁰ A kétfajta összeomlás közötti különbség nem egyértelmű a Kézikönyvben (*Marshall és szerzőtársai 2014:36*) sem.

eltekinthető – jól leírható egy évente fél százalékos növekedést tételező lineáris trenddel, míg a demokratikus változással jellemezhető országok esetében nincs ilyen trend. Ennek következtében utóbbi országok egyre kisebb jövedelműek a többihez képest. Az ábra 1880 körüli időpontra – a két regressziós egyenes metszéspontjának megfelelő évre – teszi azt a fordulópontot, amikortól kezdve inkább a relatíve szegény országok demokratizálódtak, s nem a relatíve gazdagok. Ha ehhez hozzávesszük, hogy a minta valószínűleg a gazdag országok irányába torzít, tehát a hiányzó országok inkább szegények, akkor a folytonos egyenes a mostanihoz képest lejjebb csúszik, a metszéspont pedig jobbra. Az ábra tehát azt illusztrálja, hogy a 20. század elejétől²¹ egyre inkább az a jellemző, hogy a relatíve szegény – s ezért nem innováció, hanem imitáció által meghatározott növekedési pályán lévő – országok demokratizálódnak.

Más perspektívából adja az adatok előzetes áttekintését a 3. ábra. Itt azon évek és az egy főre eső GDP logaritmusának²² azon szintjei láthatók, amikor és aminél demokratikus átmenet történt. Az ábra alátámasztani látszik a tanulmány állítását, mert 1920 (amit szaggatott függőleges vonallal jelöltem) körül mintha valóban megváltozna a jövedelem és a rezsimváltás viszonya, s mintha ettől a dátumtól kezdve nem érvényesülne az, ami az 1920-at megelőző időszakban igen: hogy a demokratikus átmenetek egyre magasabb jövedelem mellett következnek be²³.

A 3. ábra azonban ország-keresztmetszeti információkat tartalmaz, míg a Lipset-hipotézis által megfogalmazott állítás országon belüli jövedelemváltozásra vonatkozik. Ez azt jelenti, hogy a 3. ábra által tükrözött ország-keresztmetszeti információk önmagukban még nem támasztják alá az állítást. Arra mindenesetre elegendőnek tűnik ez az ábra is, hogy az 1920-as évet válasszuk vízvonalnak. Az erről leolvasható mintázat mellett az is segít elfogadni ezt a dátumot, hogy durván egybeesik a klasszikus liberalizmus hanyatlásának mélypontjával, illetve a nagyjából 1825 és 1925 között zajló (Congleton 2011:577) nyugati demokratikus átmenet végpontjával is. A 2. ábráról a 20. lábjegyzet megfontolásaival kapott becslés sem áll ettől távol.

Az országspecifikus hatások kiszűrése az úgynevezett feltételes fix hatású logisztikus regresszióval válik lehetővé, amivel paneladatokon becsülhetünk logit modellt (Wooldridge 2002:490–493)²⁴. Az ezzel a módszerrel kapott becslés eredményeit tartalmazza az 1. táblázat. Az egy főre eső GDP logaritmusán kívül a modell három másik magyarázó változót tartalmaz²⁵. Az egyik az 1920 utáni dummy, ami egy értéket vesz fel 1921-től kezdődően. A polity2 változó szerepeltetését az indokolja, hogy a demokratikus rezsimváltás definíciója

²¹ Az ábrán a két egyenes metszéspontja 1884,419-nél van. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy minél messzebb megyünk vissza az időben, annál rosszabbak az adatok, és annál inkább igaz az, hogy inkább a gazdag országokról van adat, ez a becslés módosul. Mivel 1800-ban az országok túlnyomó többsége szegény volt, jó becslésnek tűnik, ha az 1800-as medián jövedelemnek a 2011-ben a mintában szereplő legszegényebb ország GDP-jének logaritmusát vesszük (Kongói Demokratikus Köztársaság, 5,56). A 2011-es mediánt fogadjuk el, mert a minta sokkal szélesebb és az adatok is jobb minőségűek. A két pont közé húzott egyenes ($\ln y_{t-1}^{\text{med}} = -22,613 + 0,016 \times t$) 1927,075-nél metszi a demokratizáló országok szaggatott vonallal jelzett egyenesét.

²² A jövedelemadatok forrása a Maddison-projekt adatbázisa (Maddison Project 2013; Bolt–Zanden 2014). Az egy főre eső GDP adatok, amelynek a természetes alapú logaritmusai szerepelnek az ábrán, 1990-es nemzetközi Ghary-Khamis dollárban értendők.

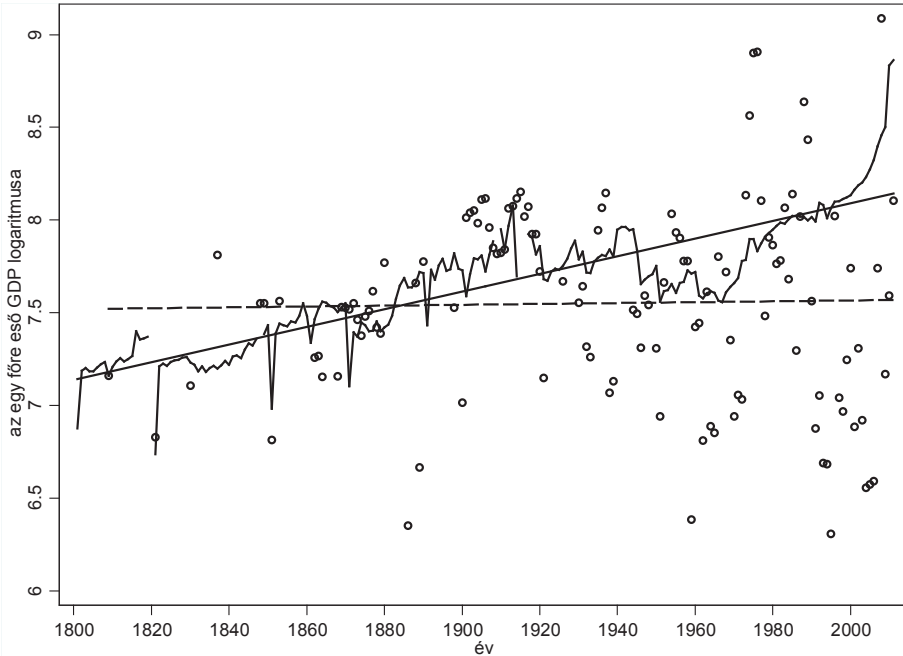
²³ A Függelék 5. ábráján látszik, hogy hasonló mintázat rajzolódik ki akkor is, ha csak a nagyobb demokratikus átalakulásokra koncentrálnak.

²⁴ A probit regresszióknak is létezik paneladatokon használható verziója, de az nem konzisztensen becsül (Wooldridge 2002:484).

²⁵ A leíró statisztikák a Függelékben található 3. táblázatban vannak.

2. ábra

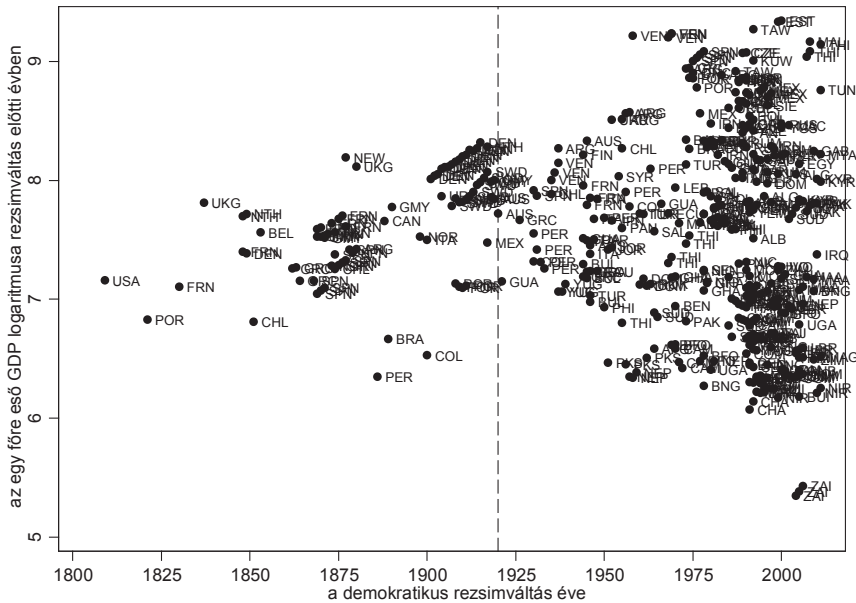
Az éves mediánjövedelem és a demokratikus rezsimváltások medián jövedelme

Megjegyzés: A folytonos vonal az adott évet megelőző évből származó országminta egy főre eső GDP-jeinek mediánját köti össze, a folytonos egyenes, pedig az ezekre illesztett regressziós egyenes: $\ln y_{t-1}^{med} = -1,460 + 0,005 \times t$ ($R^2=0,761$), ahol t az idő. Az üres kör jelöli azon országok $(t-1)$ -edik évi egy főre eső GDP-jének mediánját, amelyek demokratikus változáson mentek át a t -edik évben. A szaggatott vonal az erre illesztett regressziós egyenes egyenlete: $\ln y_{t-1}^{med} = 7,098 + 0,0002 \times t$ ($R^2=0,0005$). A GDP adatok természetes alapú logaritmusban, 1990-es Gary-Kahmis féle nemzetközi dollárban értendők és a Maddison-féle adatbázisból származnak (Maddison Project 2013). A demokratizálódás-adatok a Polity IV adatbázisból (Center for Systematic Peace 2014) valók. A kiszámításuk módját lásd a szövegben.

a polity változón alapul, ami csak -10 és +10 között vesz fel értékeket, s már csak emiatt is valószínűbbnek látszik, hogy alacsonyabb polity értékkel rendelkező ország – minden egyéb változatlansága mellett – nagyobb valószínűséggel tapasztal pozitív rezsimváltást. A harmadik magyarázó változó a GDP logaritmusának és a 1920 utáni évek dummyjának szorzata, ami lehetővé teszi annak a tesztelését, hogy 1920 után más jellegű-e a jövedelem rezsimátmenet-valószínűsége gyakorolt hatása, mint előtte. Végül magyarázó változóként szerepel a polity2 és 1920 utáni dummy szorzata is, hasonló okokból.

Demokratikus rezsimváltások a jövedelem és az idő függvényében

Megjegyzés: Az ábra a 438 olyan demokratikus irányú átmenetre vonatkozó megfigyelést mutatja, amelynek évét megelőző év GDP-je elérhető a Maddison-féle adatbázisban (Maddison Project 2013). Az ábra tehát arra a kérdésre válaszol, hogy egy-egy demokratikus rezsimváltás melyik évben történt, és mekkora volt az azt megelőző évben az egy főre eső GDP.

A 1. táblázat 1. oszlopa szerint, ha csak a jövedelmet tekintjük magyarázó változónak, akkor a jövedelem és a rezsimátmenet valószínűsége között negatív kapcsolatot kapunk, de ez valószínűleg annak az eredménye – ahogy a 2. oszlop eredményei sugallják –, hogy a nagyobb demokráciaszinttel (nagyobb polity értékkel) rendelkező országok kisebb valószínűséggel mennek át pozitív rezsimváltáson, s ezek az országok gazdagok is. Vagyis ha a demokrácia szintjével is számolunk – ahogy a 2. oszlopban tettem –, akkor nincs legalább tíz százalékon statisztikailag szignifikáns kapcsolat a jövedelem és a demokratikus rezsimváltás valószínűsége között.

A 3. és 4. oszlop eredményei azonban arra mutatnak rá: e két változó közötti kapcsolat hiánya mögött az rejlik, hogy az 1920 utáni adatok a meghatározók a teljes mintára vonatkozóan, habár 1920 előtt pozitív a kapcsolat. Az 1. táblázat 4. oszlopa szerint az egy főre eső GDP száz százalékos növekedése 2,36-dal növeli a log esélyhányadost az 1920 előtti évekre. Megfoghatóbban kifejezve ez azt jelenti, hogy ha az egy főre eső GDP 10 éven keresztül két százalékkal növekszik, akkor hatvan százalékkal növekszik a demokratikus átmenet valószínűsége a demokratikus átmenet meg nem történének valószínűségéhez viszonyított arány (esélyhányados)²⁶. Az 1920 utáni adatokon gyakorlatilag nincs ilyen kapcsolat; a koefficiens értéke $2,36 - 2,24 = 0,12$, ami az előbbi gondolat kísérlet hatvan százalékát két százalékra csökkenti.

²⁶ A két, a 10 év növekedés utáni és a kezdeti jövedelemmel számolt esélyhányados aránya: $e^{2,35 \times 10 \times \ln(1,02)} = 1,595$.

1. táblázat

Demokratikus irányú átmenet és jövedelem

	Függő változó: demokratikus irányú átmenet dummy			
	(1)	(2)	(3)	(4)
egy évvel késleltetett log GDP per fő	-0,176** (-0,084)	0,111 (0,251)	2,351*** (0,327)	2,356*** (0,392)***
1920 utáni évek dummyja			16,145*** (2,455)	16,179*** (2,998)***
(1920 utáni évek dummyja) × (egy évvel késleltetett log GDP per fő)			-2,237*** (0,325)	-2,242*** (0,398)***
egy évvel késleltetett Polity 2		-0,066*** (0,011)	-0,073*** (0,011)	-0,073** (0,030)**
(1920 utáni évek dummyja) × (egy évvel késleltetett Polity 2)				0,001 (0,032)
MacFadden-féle R ²	0,002	0,016	0,036	0,036
MacFadden-féle kiig. R ²	0,001	0,014	0,033	0,033
a likelihood arány khí-négyzet teszt p-értéke	0,033	0,000	0,000	0,000
országok száma	115	113	113	113
megfigyelések száma	8782	8500	8500	8500

Megjegyzés: A zárójelben a megfigyelt információs mátrix alapú (OIM) sztenderd hibák láthatók. A csillagok a statisztikai szignifikanciát jelölik: ***: 1%-on szignifikáns, **: 5 %-on szignifikáns. A csillagindex nélküli koefficiensek azt jelentik, hogy a szignifikanciaszint 10 százaléknál nagyobb.

A demokratikus irányú átmeneteket a Polity IV adatbázis alapján azonosítottam (Marshall és szerzőtársai 2014:35): nagyobb vagy kisebb demokratikus átalakulást vagy pozitív rezsimváltást jelentenek (azaz a regtrans változó 1, 2, vagy 3 értékeinek felelnek meg).

Miként lehetséges akkor az, hogy – amint a 2. részben láttuk – a Lipset-hipotézist sokszor alátámasztják az adatok a demokrácia szintjét véve függő változónak? Egy lehetséges válasz az, hogy az imént kapott eredmények nem érvényesek ellentétes előjellel az autokratikus átmenetre mint függő változóra. A 2. táblázat ezért az autokratikus irányú átmenet dummyval mint függő változóval végzett hasonló jellegű regressziók eredményeit tartalmazza. A fő különbség az előzőekhez képest az, hogy a GDP és a 1920 utáni évek dummyjának keresztváltozója nem szignifikáns még tíz százalékon sem ($p=0,821$), azaz a nagyobb jövedelem ugyanúgy csökkentette az autokratikus átmenet valószínűségét 1920 előtt, ahogy 1920 után. A polity változó konvergenciahatása most is érvényesül, a magasabb demokráciaszinttel rendelkező országok nagyobb valószínűséggel esnek vissza, de a keresztváltozók koefficiensei nem szignifikánsak. A GDP logaritmusának koefficiense azonban konzisztens módon negatív: a nagyobb jövedelem csökkenti az autokratikus átmenet esélyét, összhangban Przeworski és Limongi (1997) azon eredményével, hogy – az 1950 utáni adatokat vizsgálva – a nagyobb jövedelem nem vezet demokratizálódáshoz, de stabilabbá teszi azt, azaz a Lipset-hipotézis „exogén verziója” igaz.²⁷

²⁷ A Lipset-hipotézis endogén verziójával azonosítja Przeworski és Limongi (1997:156-157) a modernizációs tézist, mely szerint a nagyobb jövedelem demokratikus átmenethez vezet.

Autokratikus irányú átmenet és jövedelem

	Függő változó: autokratikus irányú átmenet dummy			
	(1)	(2)	(3)	(4)
egy évvel késleltetett log GDP per fő	-0,581*** (0,127)	-0,942*** (0,134)	-1,484*** (0,573)	-1,564** (0,616)
1920 utáni évek dummyja			4,085 (4,123)	3,537 (4,402)
(1920 utáni évek dummyja) × (egy évvel késleltetett log GDP per fő)			-0,221 (0,578)	-0,140 (-0,23)
egy évvel késleltetett Polity 2		0,117*** (0,014)	0,117*** (0,014)	0,135** (0,053)
(1920 utáni évek dummyja) × (egy évvel késleltetett Polity 2)				-0,019 (0,054)
MacFadden-féle R ²	0,013	0,058	0,098	0,098
MacFadden-féle kiig. R ²	0,012	0,055	0,093	0,092
a likelihood arány ká-négyzet teszt p-értéke	0.000	0.000	0.000	0.000
országok száma	91	90	90	90
megfigyelések száma	6677	6595	6595	6595

Megjegyzés: A zárójelben a megfigyelt információs mátrix alapú (OIM) sztenderd hibák láthatók. A csillagok a statisztikai szignifikanciát jelölik: ***: 1%-on szignifikáns, **: 5 %-on szignifikáns. A csillagindex nélküli koefficiensek azt jelentik, hogy a szignifikanciaszint 10 százaléknál nagyobb.

Az autokratikus irányú átmeneteket a Polity IV adatbázis alapján azonosítottam (Marshall és szerzőtársai 2014:35): negatív rezsimváltást vagy fordított rezsimátmenetet jelentenek (azaz a regtrans változó -1 és -2 értékeinek felelnek meg).

Következtetések

Feltételei vannak annak, hogy a gazdasági fejlődés ösztönözze a demokratikus irányú átmenetet, vagyis működjön a Lipset-hipotézis. A fentiekben kifejtett hipotézis szerint az egyik feltétel a politikai elit által vallott ideológiára, a másik a gazdasági elmaradottság mértékére vonatkozik: ha a politikai elit világlátását és preferenciáját a klasszikus liberalizmus határozza meg és az ország növekedésének forrása az innováció, tehát nincs lemaradva, akkor működik a Lipset-hipotézis. A klasszikus liberális preferenciákkal rendelkező politikai döntéshozó szerint a nagyobb szabadságnak az ára a nagyobb demokrácia, ami önmagában véve inkább rossz, mint jó. A szabadságot viszont végső jónak és az anyagi gazdagodás legfőbb okának is tekinti.²⁸ A klasszikus liberalizmus ezen kívül annak is a

²⁸ Hasonló hipotézist fejt ki Colombatto (2014) is, bár nem a Lipset-hipotézisre, hanem általában az intézményi változásra koncentrálva, s nem a gazdasági növekedésre, hanem a válságra adott reakciókat vizsgálva. Mindenesetre Colombatto (2014) is arra a következtetésre jut, hogy a „libertariánus” szabadságfogalommal rendelkezők hajlamosabban intézményi változás iránti keresletnövekedéssel reagálni a gazdasági teljesítmény megváltozására, mint a „szocialista” szabadságfogalommal rendelkezők.

feltétele, hogy a politikai döntéshozó úgy lássa, a demokrácia, a szabadság és a gazdasági fejlődés ok-okozati kapcsolatban vannak.

Ez a hipotézis tehát alternatív értelmezést kínál ahhoz képest, amelyik a demokráciára luxusjószággként tekint, s úgy érvel, e luxusjóság keresletében érvényesülő jövedelmi hatás miatt tapasztaljuk azt, hogy a demokrácia magasabb szintje válik hatékonyabbá a gazdasági fejlődéssel párhuzamosan: a gazdagabb, iskolázottabb állampolgárok egyszerűen több demokráciát akarnak – és ha a többség ezt akarja, akkor általában meg is kapja. Ennek az érvelésnek az érvényességét nem tagadja az itt bemutatott hipotézis, de nem a jövedelmi, hanem egyfajta helyettesítési hatásra koncentrálnak: a politikai döntéshozó hajlandó engedni, mert cserébe nagyobb szabadságot és – ennek következtében – nagyobb gazdasági növekedést kaphat, feltéve, hogy az említett ideológiát vallják a politikai szereplők.

A hipotézis nem „akkor és csak akkor” típusú; nem következik belőle, hogy másmilyen technológiai-ideológiai feltételek kizárják a Lipset-hipotézis érvényesülését. A klasszikus liberalizmus és technológiai vezető szerep azonban valóban jellemezte a Nyugatot a 20. század elejéig, s ezért ennyivel kevesebb okunk van azt gondolni, hogy a Lipset-hipotézis e korszak után is jól írja le a demokratizálódás folyamatát.

A demokratizálódás valószínűségével végzett logisztikus regressziós elemzések nem tudják elvetni ezt az értelmezést, de az autokratizálódással végzett hasonló vizsgálatok igen, amennyiben elfogadjuk, hogy 1920 jelenti a választóvonalat azon két időszak között, amikor a feltételek fennállnak, s amikor nem. Azaz, a tanulmányban felvázolt magyarázatnak a demokratizálódás folyamatában van relevanciája, az autokratizálódás – illetve az autokratizálódás hiányának – magyarázatában nincs. Ez abban az értelemben rossz hír a hipotézis számára, amennyiben az érvényességét korlátozza. Annyiban viszont jó hír, amennyiben ezáltal konzisztenssé válnak e tanulmány eredményei azokkal, amelyek szerint a nagyobb fejlettség nagyobb demokráciaszintet eredményez.

Hivatkozások

- Acemoglu, D. – Johnson, S. – Robinson, J. A. – Yared, P. (2008): *Income and democracy*. American Economic Review, Vol. 98, No. 3:808–842.
- Acemoglu, D. – Aghion, Ph. – Zilibotti, F. (2006): *Distance to Frontier, Selection, and Economic Growth*. Journal of the European Economic Association, Vol. 4, No. 1:37–74.
- Acemoglu, D. – Gallego, F. A. – Robinson, J. A. (2014): *Institutions, Human Capital, and Development*. Annual Review of Economics, Vol. 6, No. 1: 875–912.
- Acemoglu, D. – Robinson, J. A. (2013): *Miért buknek el a nemzetek: a hatalom, a jólét és a szegénység eredete*. HVG Könyvek, Budapest.
- Acemoglu, D. – Naidu, S. – Restrepo, P. – Robinson, J. (2015): *Democracy Does Cause Growth*. Working Paper (May 1). <http://economics.mit.edu/files/10554>, Letöltve: 2015. 08. 18.
- Alfonso-Gil, J. – Lacalle-Calderon, M. – Sánchez-Mangas, R. (2014): *Civil liberty and economic growth in the world: a long-run perspective, 1850-2010*. Journal of Institutional Economics, Vol. 10, No. 3:427–449.
- Allen, D. W. (2013): *In Defence of the Institutional Revolution*. Review of Austrian Economics, Vol. 26, No. 4:397-412.
- Barro, R. J. (2015): *Convergence and Modernization*. Economic Journal, Vol. 125, No. 585:911–942.
- Bolt, J. – Zanden, J. L. van (2014): *The Maddison Project: collaborative research on historical national accounts*. Economic History Review, Vol. 67, No. 3:627–651.
- Brennan, J. – Tomasi, J. (2012): *Classical Liberalism*. In: Estlund, D. (eds.): *The Oxford Handbook of Political Philosophy*. The Oxford University Press, Oxford:115–132.
- Buchanan, J. M. – Wagner, R. E. (2000/1977): *Democracy in Deficit. The Political Legacy of Lord Keynes*. The Collected Works of James M. Buchanan, Volume 8., The Liberty Fund, Indianapolis.

- Butler, E. (2015): *Classical Liberalism – A Primer*. The Institute of Economic Affairs, London.
- Center for Systemic Peace (2014): *Polity IV Annual Time-Series, 1800-2014*. Center for Systemic Peace, Vienna, VA, USA. <http://www.systemicpeace.org/inscrdata.html>, Letöltve: 2015. 06. 17.
- Cervellati, M. – Jung, F. – Sunde, U. – Vischer, Th. (2014): *Income and Democracy: Comment*. American Economic Review, Vol. 104, No. 2:707–719.
- Cheibub, J. A. – Gandhi, J. – Vreeland, J. R. (2010): *Democracy and Dictatorship Revisited*. Public Choice, Vol. 143, No. 1-2:67–101.
- Coase, R. (1974): *Market for Goods and the Market for Ideas*. American Economic Review, Vol. 64, No. 2: 384–391.
- Coase, R. – Wang, N. (2013): *How China Became Capitalist*. Palgrave Macmillan, Basingstoke, Hampshire, UK.
- Colombatto, E. (2014): *When is ordinary law-making tolerated?* European Journal of Comparative Economics, Vol. 11, No. 1:79–92.
- Congleton, R. D. (2004): *Economic Development and Democracy: Does Industrialization Lead to Universal Suffrage?* Homo Oeconomicus, Vol. 21, No. 2:283–311.
- Congleton, R. D. (2011): *Perfecting Parliament. Constitutional Reform, Liberalism, and the Rise of Western Democracy*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Czeglédi Pál (2015): *Are both dimensions of property rights “efficient”?* European Journal of Comparative Economics, Vol. 12, No. 1:41–69.
- Czeglédi Pál (2015): *Are both dimensions of property rights “efficient”?* European Journal of Comparative Economics, Vol. 12, No. 1:41–69.
- Davies, S. (2006): *The Decline of Classical Liberalism*. Institute for Humane Studies. YouTube videó: <https://www.youtube.com/watch?v=jWaR5JRG0lo>, Letöltve: 2015. 08. 09.
- Director, A. (1964): *The Parity of the Economic Market Place*. Journal of Law and Economics, Vol. 7, Oct.: 1–10.
- Djankov, S. – Gleaser, E. – La Porta, R. – Lopez-de-Silanes, F. – Shleifer, A. (2003): *The New Comparative Economics*. Journal of Comparative Economics, Vol. 31, No. 4:595–619.
- Djezou, W. B. (2014): *The Democracy and Economic Growth Nexus: Empirical Evidence from Côte d’Ivoire*. European Journal of Comparative Economics, Vol. 11. No. 2:251–266.
- Easterly, W. (2013): *The Tyranny of Experts. Economists, Dictators, and the Forgotten Rights of the Poor*. Kindle Edition, Basic Books, New York.
- Faria, H. J. – Montesinos-Yufa, H. M. – Morales, D. R. (2014): *Should the Modernization Hypothesis Survive Acemoglu, Johnson, Robinson, and Yared? Some More Evidence*. Econ Journal Watch, Vol. 11, No. 1: 17–36.
- Gedeon Péter (2009): *Gazdasági fejlődés és politikai demokrácia*. Politikatudományi Szemle, Vol. 18, No. 1:26–42.
- Glaeser, E. L. – Ponzetto, G. – Shleifer, A. (2007): *Why Does Democracy Need Education?* Journal of Economic Growth, Vol. 12, No. 2:77–99.
- Glaeser, E. L. – La Porta, R. – Lopez-de-Silanes, F. – Shleifer, A. (2004): *Do Institutions Cause Growth?* Journal of Economic Growth, Vol. 9, No. 3:271–303.
- Gundlach, E. – Paldam, M. (2008): *Income and Democracy: A Comment on Acemoglu, Johnson, Robinson, and Yared (2008)*. Kiel Working Paper No. 1458. Kiel Institute for the World Economy, Kiel.
- Hayek, F. A. (1991/1944): *Út a szolgáshoz*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Hayek, F. A. (2011/1960): *The Constitution of Liberty*. In: Hamowy, R. (ed.): *The Collected Works of F. A. Hayek*. Volume XVIII. University of Chicago Press, Chicago.
- Hoppe, H.-H. (2010): *Demokrácia, a bukott bálvány. A monarchia, a demokrácia és a természetes rend gazdaságtana és politikája*. Ad Librum Kiadó, Budapest.
- Horpedahl, J. (2011): *Political exchange and the voting franchise: universal democracy as an emergent process*. Constitutional Political Economy, Vol. 22, No. 3:203–220.
- Hülsmann, J. G. (2007): *Mises: The Last Knight of Liberalism*. The Ludwig von Mises Institute, Auburn, Alabama.
- Idzalika, R. – Kneib, Th. – Martinez-Zarzoso, I. (2015): *The Effect of Income on Democracy Revisited: A Flexible Distributional Approach*. Center for European Governance and Economic Development Research Discussion Paper No. 247.
- Inglehart, R. (2000): *Culture and Democracy*. In: Harrison, L. E. – Huntington, S. P. (2000) (eds.): *Culture Matters: How Values Shape Human Progress*. Basic Books, New York:80–97.
- Jones, Ch. I. (2015): *The Facts of Economic Growth*. NBER Working Paper 21142.

- Leeson, P. T. (2014): *Anarchy Unbound: Why Self-Governance Works Better than You Think*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Lipset, S. M. (1959): *Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy*. American Political Science Review, Vol. 53, No. 1:69–105.
- Lipset, S. M. (1994): *The Social Requisites of Democracy Revisited: 1993 Presidential Address*. American Sociological Review, Vol. 59, No. 1:1–22.
- Maddison Project (2013): *The Maddison-Project*. <http://www.ggd.net/maddison/maddison-project/home.htm>, 2013 version, Letöltve: 2015. 06. 17.
- Marshall, M. G. – Gurr, T. R. – Jagers, K. (2014): *Polity IV Project: Dataset User's Manual*. Center for Systematic Peace, Vienna VA, USA.
- Máté Domicián (2013): *A technológia szerepe a gazdasági növekedésben, ágazati megközelítésben*. Competitio, Vol. 12, No. 2: 5–18.
- McCloskey, D. N. (2010): *Bourgeois Dignity: Why Economics Can't Explain the Modern World*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Mises, L. von (1981/1922): *Socialism: An Economic and Sociological Analysis*. Liberty Fund, Indianapolis.
- Mises, L. von (1998/1949): *Human Action. A Treatise on Economics. Scholar's Edition*. The Ludwig von Mises Institute, Auburn, Alabama.
- Munger, M. (2005): *Democracy is a Means, Not an End*. Library of Economics and Liberty, January 10. <http://www.econlib.org/library/Columns/y2005/Mungerdemocracy.html>, Letöltve: 2015. 07. 31.
- Mukand, Sh. – Rodrik, D. (2015): *The Political Economy of Liberal Democracy*. NBER Working Paper 21540.
- Murtin, F. – Wacziarg, R. (2014): *The Democratic Transition*. Journal of Economic Growth, Vol. 19, No. 2:141–181.
- North, D. C. – Weingast, B. R. (1989): *Constitutions and Commitment: Evolution of Institutions Governing Public Choice in Seventeenth-Century England*. Journal of Economic History, Vol. 49, No. 4:803–832.
- Paldam, M. (2007): *The Big Pattern of Democracy: A Study of the Gastil Index*. In: Marciano, A. – Josselin, J.-M. (eds.): *Democracy, Freedom and Coercion: A Law and Economics Approach*. Edward Elgar, Cheltenham, UK:103–129.
- Paldam, M. – Gundlach, E. (2008): *Two Views on Institutions and Development: The Grand Transition vs. the Primacy of Institutions*. Kyklos, Vol. 61, No. 1:65–100.
- Paldam, M. – Gundlach, E. (2012): *The Democratic Transition: Short-run and Long-run Causality Between Income and the Gastil Index*. European Journal of Development Research, Vol. 24, No. 1:144–168.
- Pincus, S. C. A. – Robinson, J. A. (2014): *What really happened during the Glorious Revolution?* In: Galiani, S. – Sened, I. (2014) (eds.): *Institutions, Property Rights, and Economic Growth: The Legacy of Douglass North*. The Cambridge University Press, New York:192–222.
- Pipes, R. (1955): *Max Weber and Russia*. World Politics, Vol. 7, No. 3:371–401.
- Przeworski, A. – Limongi, F. (1997): *Modernization: Theories and Facts*. World Politics, Vol. 49, No. 2:155–153.
- Rae, J. (2012/1895): *The Life of Adam Smith*. Kindle Edition. MBACLLC.COM.
- Raico, R. (2010): *World War I: The Turning Point*. In: Raico, R. (2010): *Great Wars and Great Leaders. A Libertarian Rebuttal*. Ludwig von Mises Institute, Alabama, USA:1–52.
- Roberts, R. (2014): *How Adam Smith Can Change Your Life. An Unexpected Guide to Human Nature and Happiness*. Kindle Edition, Portfolio/Penguin, New York.
- Rodrik, D. – Subramanian, A. – Trebbi, F. (2004): *Institutions Rule: The Primacy of Institutions Over Geography and Integration in Economic Development*. Journal of Economic Growth, Vol. 9, No. 2:131–165.
- Röpke, W. (1960): *The Humane Economy. The Social Framework of the Free Market*. Henry Regnery Company, Chicago.
- Röpke, W. (1969/1933): *The End of an Era?* In: Röpke, W. (1969): *Against the Tide*. Henry Regnery Company, Chicago:79–97.
- Selgin, G. (2015): *Law, Legislation and the Gold Standard*. Cato Journal, Vol. 35, No. 2:251–272.
- Sen, A. (2003): *A fejlődés mint szabadság*. Európa Könyvkiadó, Budapest.
- Sennholz, H. F. (2008/1956): *On Democracy*. In: Sennholz, M. (ed.) (2008/1956): *On Freedom and Free Enterprise. Essays in Honor of Ludwig von Mises*. The Ludwig von Mises Institute, Auburn, Alabama.
- Smith, A. (2011/1776): *Vizsgálódás a nemzetek jólétének természetéről és okairól*. II. kötet. Napvilág, Budapest.

- Tocqueville, A. de (1793/1835-1840): *Az amerikai demokrácia*. Európa Könyvkiadó, Budapest.
- Tridimas, G. (2012): *How democracy was achieved. A review of Roger Congleton, Perfecting Parliament: Constitutional Reform and the Origins of Western Democracy*. *European Journal of Political Economy*, Vol. 28, No. 4:651–658.
- Tullock, G. (2001): *Monarchies, hereditary, and non-hereditary*. In: Shughart, W. F. – Razzolini, L. (eds.): *The Elgar Companion to Public Choice*. Edward Elgar, Cheltenham, UK: 140–156.
- Wooldridge, J. M. (2002): *Econometric Analysis of Cross section and Panel Data*. The MIT Press, Cambridge.
- Yeager, L. B. (1984): *The Image of the Gold Standard*. In: Bordo, M. D. – Schwartz, A. J. (1984) (eds.): *A Retrospective on the Classical Gold Standard, 1821-1931*. The University of Chicago Press, Chicago: 651–670.

Függelék

Az 1. ábra algebrai levezetése

A politikai döntéshozó két döntést hoz: dönt az adók szintjéről (t) és a demokrácia mértékéről (D), s e döntéskor figyelembe kell vennie az adókból finanszírozott közjavak (G) és a magánfogyasztás (c_i) közötti átváltást – Congleton (2004) modelljét követve –, illetve azt, hogy a demokrácia szintjének megváltozása befolyásolja a kibocsátást (Y), és így az egyéni jövedelmet is (y_i).

$Max_{i,D}\{u(c_i, G, D)\}$, ahol

$$\sum_i c_i + G = Y = \sum_i y_i \text{ és} \quad (1)$$

$u_c, u_G > 0, u_D > 0$, ha $D < D_p$, $u_D \leq 0$, ha $D \geq D_p$,

az alsóindexekkel a megfelelő parciális deriváltakat jelölve.

Legyen $\alpha \equiv y_i/Y$ és állandó. Továbbá feltesszük azt is, hogy a közjóságot a jövedelemre kivetett lineáris adóból finanszírozzák: $G = tY$, ahol t az adókulcs. Ekkor $c_i = \alpha(I-t)Y$.

A szövegben leírtaknak megfelelően feltesszük, hogy a jövedelem a demokrácia szintjétől és a technológiától (A) függ: $Y = F(A, D^*)$ (2)

A fenti probléma megoldása tehát (feltételezve, hogy a belső megoldás létezik):

$$(-\alpha Y^*)u_c(c_i^*, t^* Y^*, D^*) + (Y^*)u_G(c_i^*, t^* Y^*, D^*) = 0 \quad (3)$$

$$\alpha(I-t)u_c(c_i^*, t^* Y^*, D^*)F_D(A, D^*) + t^* u_G(c_i^*, t^* Y^*, D^*)F_D(A, D^*) + u_D(c_i^*, t^* Y^*, D^*) = 0 \quad (4)$$

A (4) és (5) egyenletet szimultán megoldva adódik, hogy

$$F_D(A, D^*) = -u_D(c_i^*, t^* Y^*, D^*)/au_c(c_i^*, t^* Y^*, D^*) \quad (5)$$

A fenti egyszerű modellben használt függvényeket az 1. ábrának megfelelően specifikáljuk:

$$u(c_i, G, D) \equiv c_i + \frac{\beta}{2}G^2 - \frac{\gamma}{2}(D - D_p)^2, \quad (6)$$

$$F(A, D^*) \equiv A \left[Y_A + DD_m - \frac{1}{2}D^2 \right], \quad (7)$$

ahol $Y_A, \beta, \gamma > 0$ és $D_m > D_p$.

Ezekkel a függvényekkel az (5) egyenletből a következő megoldás adódik:

$$D^* = \frac{\alpha AD_m + \gamma D_p}{\alpha A + \gamma}. \quad (8)$$

A (7) és a (8) egyenlet megadja a jövedelem és a demokrácia szintje közötti összefüggés előjelét:

$$\frac{dD^*}{dY^*} > 0, \text{ ha } D_m > D_p, \quad (9)$$

mivel $\frac{dD^*}{dY^*} = \frac{dD^*/dA}{dY^*/dA}$, és megmutatható, hogy e tört nevezője és számlálója is pozitív a

(9)-ben található feltétel mellett. Egyrészt ugyanis a (8) miatt

$$\frac{dD^*}{dA} = \frac{\alpha\gamma}{(\alpha A + \gamma)^2} (D_m - D_p) > 0, \text{ ha } D_m > D_p. \quad (10)$$

Másrészt, a (7) miatt

$$\frac{dY^*}{dA} = \left[Y_A + D^* D_m - \frac{1}{2} (D^*)^2 \right] + A \left[D_m - \frac{1}{2} D^* \right] \frac{dD^*}{dA}, \quad (11)$$

ami a (8)-at felhasználva

$$\frac{dY^*}{dA} = Y^*/A + A \left[\frac{\gamma}{\alpha A + \gamma} (D_m - D_p) + \frac{1}{2} D^* \right] \frac{dD^*}{dA} > 0, \text{ ha } D_m > D_p. \quad (12)$$

3. táblázat

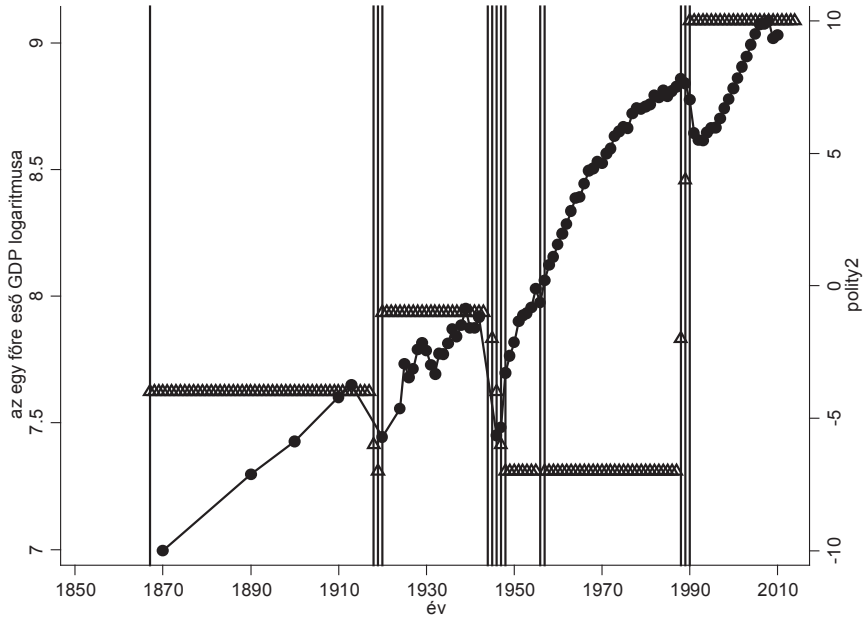
A logisztikus regresszióban használt változók leíró statisztikái

a változó neve	megfigyelések száma	átlag	szórás	minimum	maximum
egy évvel késleltetett log GDP per fő	10841	7,875	0,983	5,315	10,667
polity2	10723	0,628	7,244	-10	10
demokratikus átmenet dummy	10841	0,040	0,197	0	1
autokratikus átmenet dummy	10841	0,022	0,148	0	1

Megjegyzés: Az 1. és a 2. táblázat megfigyelésszámai azért térnek el jelentősen a 3. táblázatban találhatóétól, mert a logisztikus regresszió kizárja azokat az országokat, amelyek egyik évben sem mentek át a megfelelő irányú politikai változáson (és azokat is kizárná, amelyek minden évben átmentek rajta, de ilyenek nincsenek a mintában).

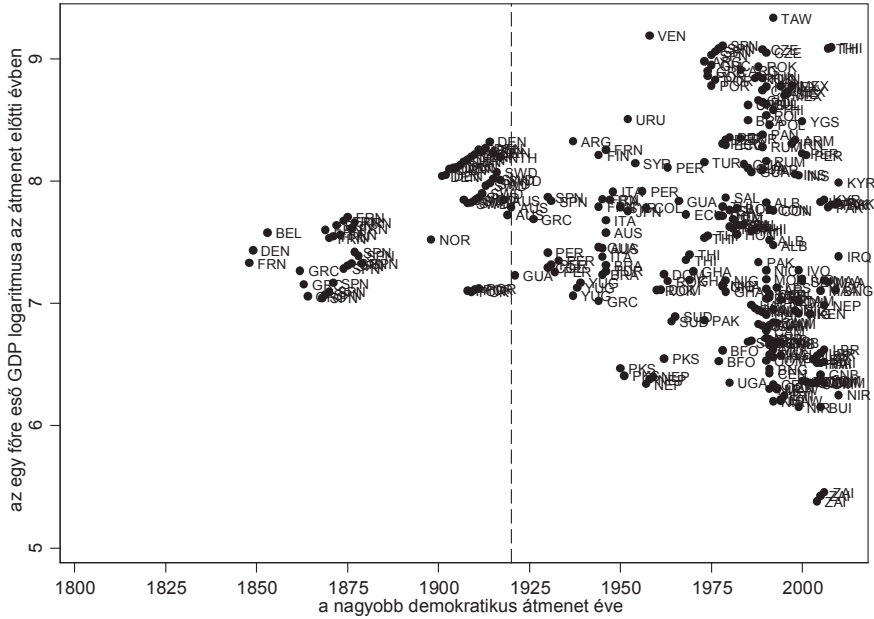
4. ábra

Demokrácia (polity2), egy főre eső GDP, és demokratikus, illetve autokratikus átmenetek Magyarországon

Megjegyzés: A folytonos vonallal összekötött tömött karikák a GDP egy főre eső értékének logaritmusát (Maddison Project 2013) mutatják és bal oldali skálán vannak mérve, az üres háromszögek pedig a polity2 (Center for Systematic Peace 2014) változó értékeit mutatják és a jobb oldali skálán vannak mérve. A függőleges vonalak a regtrans változó különböző értékeit jelölik: pozitív rezsimváltás (regtrans=1): 1920; kisebb demokratikus átalakulás nincs; nagyobb demokratikus átalakulás (regtrans=3): 1988, 1989, 1990; negatív rezsimváltás (regtrans=-1): 1918, 1919; fordított rezsimátmenet (regtrans=-2): 1945, 1946, 1947, 1948; államalkotás (states creation; regtrans=99): 1867; rezsimszakadás (authority interruption; regtrans=-66): 1944, 1956; kis változás a polity változóban (regtrans=0): 1957. A szövegben az utóbbi három típust nem minősítettem sem demokratikus sem autokratikus irányú átmenetként.

Nagyobb demokratikus átmenetek a jövedelem és az idő függvényében

Megjegyzés: Az ábra a 289 olyan nagyobb demokratikus átmenetre vonatkozó megfigyelést mutatja, amelynek évét megelőző év GDP-je is elérhető a Maddison-féle adatbázisban (Maddison Project 2013). Az ábra tehát arra a kérdésre válaszol, hogy egy-egy nagyobb demokratikus átmenet melyik évben történt, és mekkora volt az azt megelőző évben az egy főre eső GDP.